

Л. М. Волощенко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри «Фінанси»,
Донецький державний університет управління

РОЗВИТОК СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЯК КАТАЛІЗАТОРУ КРИЗОВИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ

L. M. Voloshchenko,
c. e. s., associate professor of department is "Finances",
Donetsk state university of management

THE DEVELOPMENT OF THE GLOBAL FINANCIAL MARKET AS A CATALYST OF THE CRISIS GLOBALIZATION PROCESSES IN THE ECONOMY

У статті визначено ризики поширення негативних глобалізаційних тенденцій, проведено аналіз й визначено особливості розвитку фінансового ринку як каталізатору кризових глобалізаційних процесів у світовій економіці.

In this article risks of distribution of negative globalization tendencies are revealed, the analysis is carried out and features of development of the financial market as catalyst of crisis globalization processes in world economy are defined.

Ключові слова: глобалізація; глобалізаційні процеси; інтеграція; фінансова криза; капіталізація.

Key words: globalization; the globalization processes; integration; financial crisis; the capitalization.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сьогодні здійснення операцій на фінансових ринках супроводжується поширенням глобалізаційних тенденцій, які посилюють взаємозалежність національних економік. З іншого боку, швидке поширення глобалізації забезпечується саме завдяки розвиненій інфраструктурі фінансового ринку, наявності численних взаємозв'язків між національними фінансовими системами. За рахунок поглибленої співпраці та інтеграції прискорюється процес розповсюдження впливу тих чи інших політичних, економічних рішень в одній державі – ланці світової фінансової системи – на фінансовий стан інших, пов'язаних країн. Отже, фінансові ринки виступають свого роду каталізаторами, які сприяють швидкісному розподілу глобалізаційних явищ у світовій економіці. Інтеграція фінансових ринків окремих держав з відкритою економікою створює передумови для формування єдиного світового фінансового простору, учасниками якого є уряди, центральні банки, великі промислові корпорації, фінансові інститути, а також міжнародні фінансові інститути та організації. Таким чином забезпечується розподіл фінансових ресурсів у світовому масштабі, а економіки різних країн стають більш взаємозалежними, зменшуються можливості кожної з них у регулюванні процесів на національних фінансових ринках. З огляду на це, питання визначення особливостей сучасного розвитку глобального фінансового ринку виявляється актуальним та потребує комплексного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість дослідження впливу глобалізаційних процесів на розвиток світової фінансової системи та місця фінансових ринків у системі поширення глобалізації підтверджується наявністю великої кількості наукових праць на дану тематику. Так, Л. І. Простебі [1] концентрує увагу на визначенні особливостей сучасного розвитку глобального фінансового ринку як середовища поширення економічних коливань, Д. Ю. Мамотенко [2] надає загальні рекомендації щодо державної політики України в умовах інтеграції до світової економіки та під час включення до глобалізаційних процесів, П. Я. Кравчук [3] виділяє наслідки глобалізації для розвитку світової економіки в цілому. Питання виявлення характерних ознак глобалізації в кризових умовах залишається відкритим і сьогодні та потребує проведення додаткового наукового дослідження.

Цілі статті полягають у визначенні особливостей сучасного розвитку світового фінансового ринку як каталізатору кризових глобалізаційних процесів в економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми роками у світі складається ситуація, за якої саме фінансовий ринок із великими обсягами спекулятивного капіталу обумовлює загальні темпи розвитку національних економік. Завдяки розвиненості інфраструктури фінансових ринків прискорюється поширення глобалізаційних явищ в економіці, розвиток фінансового ринку поступово виходить із-під контролю і регулювання державними органами влади, змінюється характер взаємодії основних суб'єктів із державними регуляторами. За таких умов світова економіка стає більш універсальною, при чому саме економічні чинники породжують процеси глобалізації. До таких факторів можна віднести наступні: суспільний розподіл праці, науково-технічний прогрес в умовах ринкової економіки, міждержавні інтеграційні процеси, міжнародні суспільні об'єднання й неурядові організації, різноманітні форми міжнародного культурного обміну і спілкування тощо.

З 1980 р. система фінансових ринків постійно функціонує на глобальному рівні. Виникла світова фінансова мережа, що об'єднала провідні фінансові центри різних країн: Нью-Йорк і Чикаго в Америці, Лондон, Цюрих, Франкфурт, Париж, Амстердам у Європі, Гонконг, Токіо, Багамські й Кайманові острова, Сінгапур, Бахрейн в Азії. Зміцнення зв'язків між зазначеними центрами, по суті, означало фінансову революцію, що має три ключові аспекти: глобальна присутність міжнародних фінансових установ; міжнародна фінансова інтеграція; швидкий розвиток фінансових інновацій. Напередодні глобальної фінансової кризи по оцінках МВФ у процеси фінансової глобалізації були повністю інтегровані ринки країн розвинених економік і до 30-50% обсягів національних фінансових ринків країн, що розвиваються. Невизначеність і нерівномірність процесів фінансової глобалізації відображалася в прискоренні структурних перетворень національних фінансових ринків, а також у рості числа злиттів і поглинань у світовій економіці [2].

Основою процесу економічної глобалізації стають інтернаціоналізація виробничих зв'язків у високотехнологічних галузях на основі прямих іноземних інвестицій, формування глобальних по масштабу і невпинних по режиму роботи ринків, в першу чергу – фінансових [4]. Світова фінансова система характеризується високим ступенем інтеграції національних фінансових сегментів, отже, за рахунок цього будь-які характерні для неї процеси, – фінансові, економічні чи політичні, мають велику швидкість розповсюдження, здійснюючи таким чином комплексний вплив на розвиток окремих країн. За таких умов позитивною є ситуація поширення стабілізаційних заходів, націлених на фінансову результативність та зростання, в той же час стрімке поширення кризових явищ може становити велику загрозу для світової економічної системи. Можливі негативні ризики глобалізації в цьому контексті представлено у табл. 1.

Таблиця 1.

Ризики поширення негативних глобалізаційних тенденцій на світовому фінансовому ринку
(побудовано на основі [2; 4])

Негативні ризики	Характерні ознаки
------------------	-------------------

Формування складних ланцюгів впливу	некваліфіковане трактування подій світової політики та економіки здатне викликати неадекватні реакції серед населення
Масштабність світового «асортименту» фінансових інструментів	складність аналізу та здійснення вибору професійним учасником ринку на користь того чи іншого фінансового інструменту, технології, сегменту ринку
Автономність та дистанційність фінансових угод	дезорієнтація в інстанціях глобальних фінансових ринків, слабкість зв'язку між інвестором і позичальником
Великі обсяги інформаційних потоків та їх загальна доступність	зміна настроїв інвесторів під впливом аналізу інформації, загроза «звинувачень» у бік позичальників, якщо дії останніх не відповідають очікуванням ринку
Обмеження міжнародної торгівлі – лімітування обсягів інвестицій	як наслідок – фінансові розбіжності, скорочення ліквідності і руйнування інвестиційної вартості
Нецільове використання фінансових інструментів	поширення спекулятивних операцій, які не завжди здійснюються на законних підставах

Фінансовий ринок в умовах глобалізації є сферою зародження небезпек і для розвинутих країн, і для країн, що розвиваються. Очевидно, що під дією наведених ризиків можуть зароджуватися глобальні фінансові кризи, наслідками яких є зростання боргової залежності країн, поглиблення дисбалансів між фінансовим та реальним секторами економіки тощо.

З іншого боку, фінансова глобалізація дає змогу країнам отримати додаткові джерела грошей та капіталу, вийти на нові ринки інвестиційних ресурсів, що загалом являє собою підґрунтя для позитивних фінансово - економічних зрушень. Сьогодні прискорення процесу фінансової глобалізації проявляється у високій динаміці та зростаючому обсязі валютних та сврвалютних ринків, банківських депозитів в іноземній валюті, коштів, залучених з міжнародного фінансового ринку, суттєвої частки іноземних фінансових ресурсів у соціально - економічному розвитку окремих країн.

Проаналізуємо розвиток світових фінансових ринків на основі статистичної інформації. Зокрема, доцільним є вивчення особливостей поширення фінансової кризи 2008 - 2009 рр. у світовому економічному просторі. У докризовий період інституціоналізація фінансових ринків була пов'язана із трьома групами чинників: соціально - економічними (лібералізація фінансових ринків), політичними (глобалізаційні процеси) і технологічними (розвиток інформаційних технологій). Процеси конвергенції на світовому фінансовому ринку призвели до взаємопроникнення всіх його секторів. Якщо у 1980 р. загальна вартість глобальних фінансових активів дорівнювала світовому ВВП, а у 1993 р. активи перевищували ВВП у 2 рази, то на кінець 2007 активи перевищували ВВП приблизно у 3,5 рази (табл. 2) [5].

Таблиця 2.
Динаміка вартості глобальних фінансових активів за роками

Вид цінних паперів	Рік									
	1980	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Акції	3	9	32	28	24	32	38	43	53	65
Приватні боргові цінні папери	2	10	22	23	26	30	34	36	43	51
Державні боргові цінні папери	2	8	14	14	17	20	24	24	26	26
Банківські депозити	5	16	25	26	29	34	38	39	45	53
Всього, трлн.дол. США	12	43	94	92	96	117	134	142	167	197

Структура міжнародного фінансового ринку за типами інструментів станом на червень 2009 р. мала наступний вигляд: обсяги зовнішніх активів комерційних банків становили близько 34,0 трлн дол. США, що майже удвічі перевищувало рівень 2004 р., при цьому вони були переважно сконцентровані у розвинутих країнах. Ринок похідних фінансових інструментів у період кризи значно перевищував за обсягами будь - який інший сегмент – він становив близько 90 % обсягів усього глобального фінансового ринку, до того ж найбільшу кількість операцій (72 % від загального обсягу) на ньому було проведено саме з процентними деривативами. Це пояснюється тим фактом, що спекулятивні операції короткострокового характеру, на основі процентного арбітражу, у період постійного зростання мобільності міжнародного капіталу виявляються найбільш ефективними.

У другому півріччі 2009 р. світова фінансова система продовжувала активно боротися із кризою: МВФ виділив державам більше грошей, ніж за п'ять попередніх років. До кінця 2009 р. фондові ринки країн, що розвиваються й країн із перехідною економікою почали швидко відновлюватися: індекс MSCI IM виріс на 75%, індекс MSCI BRI майже на 90% [1, 3].

Аналіз рівня капіталізації фондових ринків різних країн до капіталізації усіх ринків цінних паперів світу у 2008 - 2009 рр. свідчить, що у 2008 р. найбільший рівень капіталізації спостерігався в США, Японії й Великобританії, також високими були показники Китаю і Франції. В 2009 р. ситуація на світовому фондовому ринку дещо змінилася, частка США збільшилася більш ніж на 10% (рис. 1).

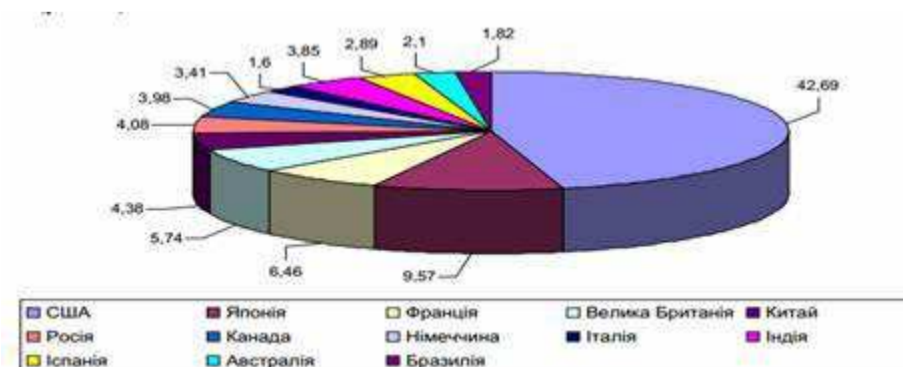

Рис. 1. Частка капіталізації світових фондових ринків до загального значення показника, 2009 р., % [6]

Глобальна фінансова криза і велика рецесія лише незначно сповільнили економічне зростання країн з ринком, що формується і країн, що розвиваються, реальний ВВП і активність промисловості в яких швидко відновилися до рівня докризових трендів. Політика макроекономічного стимулювання прискорила економічний підйом, особливо в Китаї, в якому сильна політика стимулювання ще більше підігрівала інвестиції в діяльність, пов'язану з інтенсивним використанням біржових товарів. У 2011 фінансовому році МВФ продовжував гнучко реагувати на потреби

держав - членів у фінансуванні з метою подолання кризових явищ в економіці: було затверджено або збільшено фінансування програм з 20 країнами - членами МВФ з низькими доходами з метою скорочення бідності і сприяння економічному зростанню [7].

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародна асоціація розвитку (МАР) також займаються реалізацією заходів з подолання фінансової кризи у країнах з низьким рівнем доходу з метою нейтралізації наслідків стихійних лих та серйозних економічних потрясінь (рис. 2, 3) [8]. Так, найбільші обсяги фінансування спрямовуються до країн Африки, і лише 13 % від загальних обсягів кредитування (35,3 млрд. дол. США) припадають на розвиток фінансового сектору.

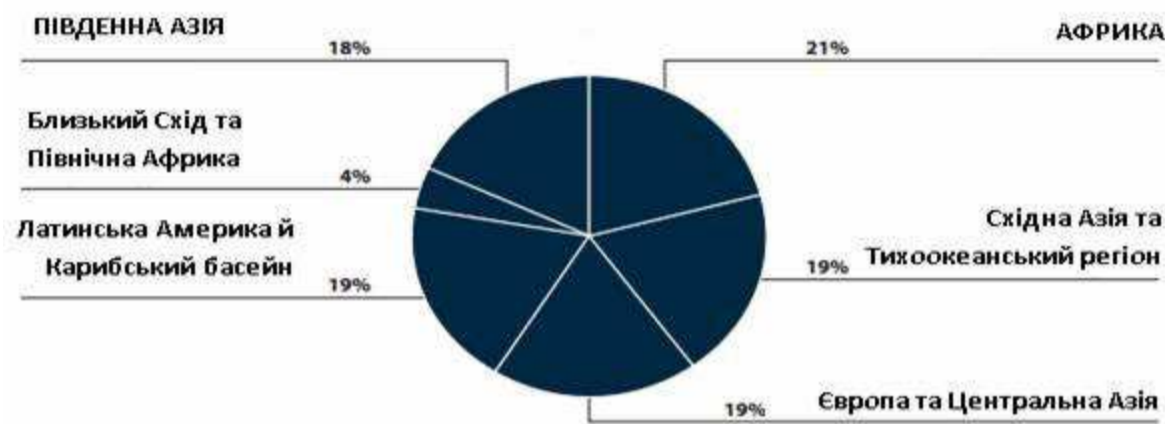

Рис. 2. Загальні обсяги кредитування з боку МБРР та МАР у регіональному розрізі

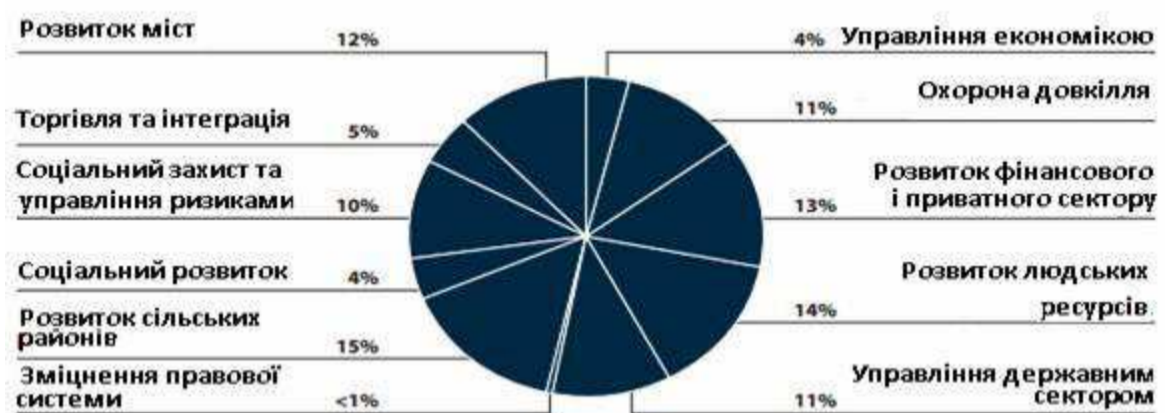

Рис. 3. Загальні обсяги кредитування з боку МБРР та МАР у розрізі тематичних напрямів

Отже, на основі проведеного дослідження, можемо зробити такі висновки щодо особливостей сучасного розвитку глобального фінансового ринку:

- поглиблення невідповідності фінансової сфери світової економіки та її реального сектору, переважно спекулятивний характер операцій на фінансовому ринку;
- поглиблення інтеграції національних фінансових ринків країн;
- орієнтація урядів країн на пошук ефективних методів подолання кризових явищ в економіці країн;
- брак ефективних механізмів наднаціонального регулювання діяльності міжнародних фінансових ринків та орієнтація політики розвинутих країн на поглиблення лібералізації міжнародних фінансових операцій, що зумовлюють стихійний характер розвитку фінансових ринків у глобальному середовищі та створюють підґрунтя для різких коливань їхньої кон'юнктури.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Глобалізація являє собою складний процес взаємодії країн, дія якого стає найбільш помітною під час поширення негативних тенденцій у розвитку світової фінансової системи. Прикладом цього може бути світова фінансова криза 2008 - 2009 років, наслідки якої в багатьох країнах не вдалося подолати і сьогодні. Останні тенденції розвитку світового фінансового ринку визначають необхідність побудови механізму чіткої взаємодії внутрішніх і світових регуляторів глобального фінансового ринку. Існування переваг від глобалізації ще не означає, що держава не має бути готова до самостійного вирішення її негативних проявів, а тому актуальним є питання пошуку так званої межі інтеграції конкретної країни до світового економічного простору. Тобто, з метою забезпечення фінансової безпеки уряду країн доцільно вживати певних заходів з обмеження власної міжнародної активності (наприклад, обмеження обсягів руху капіталів). В той же час необхідним є вирішення внутрішніх економічних, політичних та соціальних питань в державі, що може бути досягнуто за рахунок проведення виваженої фінансової політики, – стимулювання інвестиційної діяльності, лібералізації вітчизняного фінансового ринку, реформування окремих ланок фінансової системи та побудови розвинутої інфраструктури.

Література:

1. Простебі Л.І. Особливості сучасного розвитку глобального фінансового ринку як середовища поширення економічних коливань / Л.І. Простебі // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 26. – С. 153-159.
2. Мамотенко Д.Ю. Глобалізація міжнародних фінансових ринків / Д.Ю. Мамотенко // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – Вип. 39. – С. 229-237.
3. Кравчук П.Я. Сутність та наслідки глобалізації світової економіки [Електронний ресурс] / П. Я. Кравчук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2010. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvynu/ekonomika/2008_7/6/Kravchuk.pdf (http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvynu/ekonomika/2008_7/6/Kravchuk.pdf).
4. Ткаченко А.М. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник / А.М. Ткаченко, В.Г. Воронкова, М.О. Ткаченко. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2009. – 352 с.
5. Mapping Global Capital Markets Fourth. Annual Report. January 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mckinsey.com/mgi/publications/Mapping_Global/index.asp (http://www.mckinsey.com/mgi/publications/Mapping_Global/index.asp).
6. Лясковець Г.М. Дослідження розвитку фінансового ринку в умовах циклічності світового господарського розвитку / Г.М. Лясковець // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. – 2011. – Том 1. – С. 425-433.
7. Годовой отчет МВФ за 2011 год: совместная работа для содействия мировому подъему [Электронный ресурс] // Международный валютный фонд. – Режим доступа: http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/ar/2011/pdf/ar11_rus.pdf (http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/ar/2011/pdf/ar11_rus.pdf).
8. Годовой отчет Всемирного банка за 2011 год подъему [Электронный ресурс] // Всемирный банк. – Режим доступа: http://siteresources.worldbank.org/EXTANNREP2012/Resources/8784408-1346247490784/AnnualReport2011_Ru.pdf (http://siteresources.worldbank.org/EXTANNREP2012/Resources/8784408-1346247490784/AnnualReport2011_Ru.pdf).

Стаття надійшла до редакції 14.05.2012 р.

